

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента
Коношенка Сергія Володимировича, на дисертацію
Чернецької Юлії Іванівни „Теорія і практика соціально-педагогічної
роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів”,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Актуальність виконаного Ю. І. Чернецькою дослідження зумовлена необхідністю забезпечення умов для повторного повноцінного соціального становлення такої вразливої категорії як наркозалежні, що, у свою чергу, вимагає розробки та обґрунтування теоретико-методичних засад соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів.

Докторське дослідження Юлії Іванівни Чернецької, в якому порушуються серйозні проблеми повернення осіб з адиктивною поведінкою до повноцінної життєдіяльності в соціальному середовищі, є одним з поки небагатьох робіт, присвячених ресоціалізаційній діяльності з наркозалежними, де не лише ґрунтовно проаналізовано вказані проблеми й запропоновано авторські ідеї щодо їх розв'язання, але й виокремлено та ґрунтовно висвітлено соціально-педагогічний аспект у роботі з родинами наркозалежних, здійснено інструментально-технологічну розробку питання включення залежних завдяки системній і цілеспрямованій роботі. Тож актуальність та своєчасність дослідження, що захищається не викликає жодних сумнівів.

У дисертації Ю. І. Чернецької обґрунтовано чітку авторську позицію, що полягає у розгляді ресоціалізації як процесу відновлення, збереження й розвитку соціально корисних зв'язків і відносин наркозалежної особи із соціальним середовищем, формування нових соціально схвалених моделей поведінки, норм і цінностей, позитивного соціального досвіду й суб'єктності з метою повноцінного функціонування в суспільстві. Наявність єдиної авторської позиції простежується в усьому змісті дослідження, упорядкованому за логічною структурою, що складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі послідовно розкрито актуальність і ступінь розробленості проблеми дослідження, її зв'язок із науковими програмами й темами; логічно визначено науковий апарат; викладено теоретико-методологічні засади й концепцію дисертаційної роботи; висвітлено наукову новизну, практичне значення результатів наукового пошуку, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження.

Аналіз змісту розділів праці дає підстави стверджувати, що у дисертації авторкою вирішено цілу низку завдань, зокрема: схарактеризовано сутність соціально-педагогічної роботи з наркозалежними як педагогічний феномен та ступінь його дослідженості в сучасній науковій літературі; розкрито генезу та передумови становлення й розвитку соціально-педагогічної роботи з

ресоціалізації наркозалежних та вживачів психоактивних речовин; здійснено порівняльний аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми в Україні та за кордоном; визначено сутність і структуру процесу ресоціалізації наркозалежних осіб; проаналізовано діяльність реабілітаційних центрів як осередків соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних; визначено науково-теоретичні основи такої роботи; обґрунтовано та розроблено систему соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів, визначено та змістовно схарактеризовано її компоненти; реалізовано й експериментальним шляхом перевірено ефективність дослідженої системи.

Відзначаючи суттєві для нас позиції репрезентованої роботи, відзначимо, що Ю. І. Чернецька на основі аналізу значної кількості джерел (лише у оглядовому розділі дисертації близько 500 посилань на літературу, загалом же список джерел містить 756 найменувань) виявила міждисциплінарні напрями дослідження проблеми ресоціалізації, й встановила, що процес ресоціалізації наркозалежних розгортається одночасно на кількох рівнях – особистісному (індивідуальному), сімейному (внутрішньогруповому) й соціальному (державному, регіональному, громадському, що створило концептуальну канву для розробки основ соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних.

Визначені хронологічні періоди у становленні та розвитку системи соціально-педагогічної роботи з наркозалежними, а також проаналізована та виокремлена сутність підходів до здійснення такої роботи, що формувались упродовж вельми великого історичного часу (починаючи з доісторичних часів і донині), створили підґрунтя для здійсненого дисертанткою висновку про необхідність впровадження соціально-педагогічної роботи як потужного засобу ресоціалізації наркозалежних на основі принципів демократії, гуманізму й толерантності.

Цінним є те, що, здійснивши порівняльний аналіз систем надання допомоги наркозалежним в різних країнах світу (загалом проаналізовано більш ніж 20 країн) авторка простежила особливості надання такої допомоги, що сприяло розумінню необхідності впровадження ресоціалізаційної діяльності на загальноінституційному рівні, розробки методичного забезпечення, спрямування соціально-педагогічної діяльності не тільки на наркозалежну особу, а й на її родину.

Підкреслимо, що хоча для нашої держави традиційними є репресивні моделі соціальної взаємодії держави й наркозалежних (маргіналізація, несення кримінальної відповідальності, примусове лікування), дослідниці вдалося обрати з вітчизняного досвіду та проаналізувати такі науково-практичні здобутки, що сьогодні становлять значний інтерес у контексті упровадження досвіду надання реабілітаційних послуг реабілітаційними центрами. Відзначимо також, що такі центри є інноваційними для України, їх діяльність є малодослідженою, а проаналізовані дисертанткою іноземні джерела актуалізують прогресивні ідеї та доробок зарубіжних дослідників, використовуючи їх ідеї в рамках українського досвіду. Такий погляд авторки не

тільки створює підґрунтя для осмислення перспективності надання соціально-педагогічних послуг з ресоціалізації наркозалежних реабілітаційними центрами як соціальними осередками, а й значно збагачує ідеї надання традиційної допомоги із соціальної реабілітації наркозалежним, що склався в Україні. Це також дозволяє використати як провідні за кордоном моделі ресоціалізації, так і адаптовані технології ресоціалізації наркозалежних із урахуванням соціально-економічних та ментальних відмінностей нашої держави.

Значний інтерес становлять наукові пошуки авторки у напрямі визначення сутності та структури процесу ресоціалізації, що можуть бути оцінені нами як достатньо обґрунтовані, коректні та доречні у контексті вирішення проблеми дослідження.

Досить інноваційними, на нашу думку, є розкриті Ю. І. Чернецькою концептуальні ідеї щодо синергетичного зв'язку між категоріями понятійної тріади «соціалізація – десоціалізація – ресоціалізація», що доповнює категоріальний апарат не тільки соціально-педагогічної науки, але й соціогуманітарних наук зокрема.

Інтерполяція проблематики ресоціалізації наркозалежних на ґрунт соціально-педагогічних досліджень забезпечили отримання Ю. І. Чернецькою дійсно нового знання, що полягає в обґрунтуванні системи соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів; у розробці такого механізму ресоціалізації як механізм обернення негативного соціального досвіду наркозалежних; у розкритті наукових поглядів щодо траєкторії ресоціалізації наркозалежних; у визначенні суті та складових збагаченого середовища ресоціалізації як сукупності умов, що сприятимуть поверненню наркозалежних до повноцінної життєдіяльності в суспільстві, дозволяючи якнайефективніше реалізувати систему соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів; в обґрунтуванні специфічної ролі соціального педагога як основного суб'єкта ресоціалізації наркозалежних, розгляді родини та інших соціальних інститутів як додаткових потужних суб'єктів для здійснення ресоціалізуючого впливу; концептуальному та програмно-змістовому обґрунтуванні системи соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів.

Варто підкреслити й практичну значущість наукової праці, що полягає у розробці методично-процесуального забезпечення та експериментальній перевірці системи соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів; створенні програми реалізації такої системи з можливістю її відтворення в осередках соціальної допомоги наркозалежним.

Позитивно відзначимо те, що дослідниця послідовно дотримується середовищного і факторного підходу, забезпечуючи вплив на наркозалежних і членів їх родин соціально-педагогічних форм, методів та засобів, що стимулюють набуття нового соціального досвіду життєдіяльності в суспільстві, а також сприяють підвищенню основних показників ресоціалізованості наркозалежних. На схвальну відзнаку заслуговує й розмаїття запропонованих

дослідницею форм, методів, засобів ресоціалізації наркозалежних, серед яких інноваційні в умовах реабілітаційного центру: робота відеозалу з подальшим обговоренням соціально-педагогічних ситуацій, змагання команд „КВК”, профілактично-просвітницький проект «Харкову – здорові покоління», просвітницькі заходи „Науковий пікнік”, „Гендерна кав’ярня”, вистави форум-театру щодо проблем наркозалежних, колективні творчі справи, флешмоби, казкотерапія, арт-терапія, сімейна конференція тощо.

Переконливою є здійснена Ю. І. Чернецькою дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів, для чого їй було доречно розроблено критерії, показники й рівні ресоціалізованості наркозалежних, висвітлено питання поетапної реалізації й результати аналізу ефективності розробленої соціально-педагогічної системи із застосуванням методів математичної статистики (критерій Стюдента).

У цілому, вважаємо, що дисертаційна робота є цілісним самостійним дослідженням, виконана на високому науково-теоретичному рівні і визначає авторку як серйозну, вдумливу, компетентну дослідницю. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Результати дослідницької роботи пройшли достатню апробацію, викладені в 50 публікаціях, із них одноосібних – 36, зокрема 1 монографія, 2 навчально-методичних й 1 навчальний посібники.

Відзначаючи відповідність рукопису необхідним вимогам, схвально оцінюючи його змістове наповнення і методичний апарат, а також логічну структуру, вважаємо за потрібне висловити деякі дискусійні моменти та пропозиції:

1. Оцінюємо як не зовсім доречну спробу авторки ототожнення чинників соціалізації, чинників середовища та чинників ресоціалізації (с. 155-157). Свідомо уникнувши їх опису на стор. 155, передостанній абзац, авторка не доводить до читача, чи є між названими чинниками якийсь взаємозв’язок, або взаємообумовленість?

2. Дещо знижує цінність роботи описово-методичний стиль подання матеріалу у параграфі 2.3. розділу 2 дисертаційного дослідження «Характеристика діяльності реабілітаційних центрів як осередків соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних» (особливо стор. 191-202), який сприймається як опис провідних напрямів діяльності реабілітаційних центрів для наркозалежних, в яких відсутній аналіз соціально-педагогічної діяльності, на відміну від очікуваного і заявленого в назві параграфа.

3. Не є вдалим співвіднесення етапності та підетапності у ході опису формульованого етапу експерименту, оскільки це заважає сприйняттю традиційної структури соціально-педагогічного експерименту (констатувальний, формульовальний і контрольний етапи). Краще було б, якщо подані авторкою в межах технологічного компонента системи етапи (підготовчий, основний, підсумковий) та підетапи (освітній, інформаційний, організаційний, аналітичний і корекційний) було змістовно представлено тільки в додатку М.

4. Очевидно, що як і в будь-якому науковому дослідженні, слід було б глибше проаналізувати генезу ідей підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з наркозалежними та членами їх родин, що значно б урізноманітніло науковий пошук вченої та збагатило надбання соціальної педагогіки.

5. Опис рівнів ресоціалізованості наркозалежних представляє сукупність певних характеристик, а доцільно його здійснювати шляхом послідовного аналізу заявлених у дослідженні критеріїв і показників. До того ж діяльнісно-поведінковий критерій не передбачає вивчення зловживання респондентами наркотичних речовин.

6. У підрозділі 4.3 дослідження ефективність проведеної експериментальної роботи доводиться динамікою за п'ятьма окремими критеріями, а доцільно було б показати зміни в узагальненому показнику ресоціалізованості наркозалежних, що є кінцевим результатом проведеної роботи.

Висловлені зауваження і рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, що є завершеним, самостійним дослідженням, не знижують її значної наукової і практичної цінності.

Є всі підстави стверджувати, що дисертаційна робота Юлії Іванівни Чернецької „Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів ” відповідає вимогам відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 „Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
декан педагогічного факультету
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

С. В. Коношенко

Підпис доктора педагогічних наук
Коношенка С.В. засвідчую

Начальник відділу кадрів

Є.С. Сілін